

Прямі іноземні інвестиції та інноваційний розвиток¹

*Омельяненко Віталій Анатолійович,
аспірант Сумського державного університету
e-mail: sumyvit@ya.ru*

Критерій технологічного рівня сьогодні вважається одним з чинників економічного зростання - загальний обсяг світового ринку наукомістких товарів оцінюється в 2,5-3 трлн. дол. Досвід показує, що лише країни, які реалізують міжнародну інноваційну політику можуть забезпечити зростання в довгостроковій перспективі [4, 5].

В умовах глобалізації важливим фактором, що впливає на інноваційний розвиток економіки є залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), яке виступає одним з каналів міжнародного трансферу технологій. Трансфер технологій характеризується як найбільш важливий фактор, через який присутність іноземних компаній у країні-реципієнті, що розвивається, може забезпечувати позитивний зовнішній вплив на економіку країни.

Взаємозв'язок іноземних капіталів та інноваційного розвитку економіки розглядається цілим рядом економічних теорій, зокрема теорією інтернаціоналізації П. Баклі та М. Кассона, конкурентної переваги М. Портера, еkleктичної парадигми Дж. Даннінга, парадигми «гусей, що летять», теорією шляху інвестиційного розвитку націй Дж. Даннінга, Р. Нарула та іншими.

Аналізуючи ПІІ необхідно зазначити про зростання ролі ТНК в цьому процесі. Якщо на початку 70-х років у світі налічувалося близько 7 тис. ТНК, у цей час їх вже 82 тис. з 810 тис. закордонних філій. На ТНК припадає: у світовому промисловому виробництві близько 50%, в експорті та імпорті – більше 70%, 4/5 світового банку патентів і ліцензій на нову техніку, технології і ноу-хау.

ТНК виступають фактором транснаціоналізації інновацій. Спеціалісти ООН констатують розширення міжнародного виробництва та зростання закордонних продажів, зайнятості та активів в ТНК. В 2010 році додана вартість у рамках світового

¹ Україна у світовому інтеграційному просторі: економічні, соціальні, політичні, екологічні та правові проблеми: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 20-тиріччю ДонДУУ. – Донецьк, 17-18 квітня 2012 р. – Донецьк:, 2012. – С. 141–145

виробництва ТНК склала приблизно 16 трлн. дол. - біля четвертої частини глобального ВВП. На закордонні філії ТНК припадає понад 10% глобального ВВП і третина світового експорту.

Відповідно до оцінок ЮНКТАД, обсяги продажів і доданої вартості закордонних філій в усім світі досягли відповідно 33 трлн. дол. і 7 трлн. дол. Крім того, їх експорт перевищив 6 трлн. дол. і склав одну третину від глобального експорту.

В той же час аспект ПІІ в міжнародному трансфері технологій є досить суперечливим, оскільки інколи ПІІ базуються на економічній експансії (так звані «market-seeking investors» та «resource-seeking investors» – інвестори, готові вкладати кошти для проникнення на нові ринки збуту та ринки сировинних ресурсів інших країн).

Аналіз свідчить, що в Україні існують певні проблемні моменти у сфері спрямування ПІІ в розвиток технологічних укладів. 95% всіх іноземних інвестицій прямують в третій і четвертий технологічні уклади (75% і 20% відповідно), і всього лише 4,5% інвестицій направляються у п'ятий технологічний уклад, в шостий не більше 1%. У технологічній частині капітальних вкладень на 83% домінує третій технологічний уклад і лише 10% припадає на четвертий; 6,1% – на п'ятий; 0,9% – на шостий [3].

У випадку неефективної політики результатом ПІІ може стати стає не підвищення добробуту місцевого населення, не підвищення стандартів життя, а прямо протилежне: зміни в системі праці, практика позикової праці, звуження трудових прав працівників і розширення їх в адміністрації підприємств, зневага нормами охорони праці, заборона на створення та діяльність профспілок на підприємствах з іноземними інвестиціями, використання з метою здешевлення продукції технологій, що забруднюють навколишнє середовище. Автор [1] наводить факти щодо ПІІ в вільні економічні зони Китаю, які відомі недоліками системи зарплати. Для порівняння, німецьким або американським робітникам-текстильникам платять 10 та 18,5 дол. в годину відповідно, а прожитковий мінімум китайського робітника в тій же галузі становить 0,87 дол. в годину.

Якщо проаналізувати оплату праці в сфері високих технологій, то річна вартість найму проектувальника систем на чипі становить (тис. дол.): в Силіконовій долині (США) – 300, Канаді – 150, Ірландії – 75, Тайвані – <60, Південній Кореї – <65, Індії – <30, Китаї – 24-28.

Економія на зарплаті призвела до закриття ТНК підприємств в

країнах з високими стандартами та переміщення виробництв в Китай. Однак проведене в 1998 році дослідження виробництва товарів під всесвітньо відомими марками в особливих економічних зонах Китаю показало, що більшість виробників найбільших світових брендів відмовляються платити китайським робітникам навіть цей мінімум.

Варто окремо зупинитися на проблемі відповідності переданих технологій місцевим умовам. Для того, щоб передача технологій зробила позитивний зовнішній вплив, ці технології повинні відповідати рівню розвитку ділового сектора країни-реципієнта, а не тільки тієї компанії, що одержить технології. Дуже важливо, який технологічний рівень ділового сектора країни-реципієнта. Наявні дані свідчать про те, що умовою більш позитивного впливу ПП на продуктивність праці, ніж внутрішні інвестиції, є розмір технологічного розриву між місцевими підприємствами та іноземними інвесторами (technology gap). У тих країнах, де цей розрив занадто великий і поширюється на базові сфери національної економіки, а також там, де загальний технологічний рівень країни-реципієнта низький, місцеві підприємства не зможуть ефективно використати іноземні технології.

При розробці міжнародної інноваційної стратегія Україна має діяти на випередження з метою заняття власної ніші у сфері високих технологій, особливістю яких є те, що вони самостійно створюють попит та характеризуються значними інвестиційними ризиками. Для цього варто використовувати форсайт-дослідження. Наприклад, особливістю зробленого фахівцями американської RAND Corporation прогнозу розвитку 16-ти найбільш перспективних напрямів технологічного розвитку стало врахування фактору взаємозв'язку ринкових, соціально-економічних та технічних особливостей появи та розповсюдження нових технологій на глобальних ринках.

Варто зазначити, що успішні в інноваційній сфері країни, приймають до уваги ці прогнози та обирають пріоритети. Рис. 1 демонструє результати опитування щодо бізнес-секторів, які будуть стимулювати ріст європейської економіки у найближчій перспективі.

Згідно з оцінками окремі новітні технології, переважно мережеві (ІКТ, гена інженерія, сенсорні системи, переносні мікрокомп'ютери), залишаться доступними лише вузькому колу країн із відповідно розвиненими інститутами, що й надалі забезпечуватиме технологічне лідерство нинішніх провідних держав.

Як показує досвід країн-членів ОЕСР, заходи, що можуть бути

використані владою країни-реципієнта для управління потоками ПІІ, поділяються на три категорії: удосконалення загальної макроекономічної та інституціональної складової; створення такого середовища нормативного регулювання, яке сприяло б приходу в країну ПІІ; модернізація інфраструктури, технологій і підвищення якості підготовки людських ресурсів з метою забезпечення ефективного використання потенційних переваг від присутності іноземних компаній в економіці країни.

Рис. 1 – Сектори, що будуть стимулювати зростання європейської економіки (за результатами опитувань) [2]

В контексті розробки політики залучення іноземних інвестицій Україна має розробити програму залучення стратегічних інвесторів, профілем яких виступають high-tech галузі та імплементувати інноваційні критерії в законодавство про іноземне інвестування.

Література

1. Блюминов А. Иностранные инвестиции для Украины – путевка в третий мир [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylya.org/analytics/economics/19286-inostrannye-investitsii-dlja-ukrainy-putevka-v-tretij-mir.html>
2. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Ukraine-FDI-Report-2011-Ukr/\\$FILE/Ukraine-FDI-Report-2011-Ukr.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Ukraine-FDI-Report-2011-Ukr/$FILE/Ukraine-FDI-Report-2011-Ukr.pdf)
3. Полковниченко, С.О. Вплив прямих іноземних інвестицій на інноваційний розвиток економіки України / С.О. Полковниченко, Н.В. Аркадьєва // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 1. – С. 78-85
4. Cheung, Kuiyin (2009) FDI, export and innovation performance of China's high-tech product industry, Journal of Academy of Business and Economics, 9, 1
5. Kathuria, Vinish (2008) The impact of FDI inflows on R&D investment by medium- and

high-tech firms in India in the post-reform period , *Transnational corporations*, 17, 2, pp. 45-66.

6. Садовий, В.О. Імідж регіону як фактор залучення іноземних і внутрішніх інвестицій / В.О. Садовий, Н.О. Могильна, В.А. Омеляненко // *Механізм регулювання економіки*. — 2009. — №3, Т.2. — С. 282-287.

7. Вернидуб, Н.О. Аналіз інтеграції України в глобальні інноваційні процеси на основі міжнародних рейтингів / Н.О. Вернидуб, В.А. Омеляненко, Г.С. Савельєва // *Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції*. — Суми : СумДУ, 2012. — С. 30-31.

8. Омеляненко, В.А. Методичні основи оцінки потенціалу трансферу технологій / В.А. Омеляненко // *Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: [Монографія]* / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко (Ч. 1). — Умань: Видавець «Сочінський», 2012. — С. 350-353.

9. Омеляненко В.А. Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання міжнародного трансферу технологій / В.А. Омеляненко // *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. — 2012. — Т.3. — №1. — С. 237–242.

10. Могильна, Н.О. Прямі іноземні інвестиції як інструмент транснаціоналізації технологій / Н.О. Могильна, В.А. Омеляненко, О.О. Хворост // *Економіка та менеджмент: перспективи розвитку : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Суми, 18-20 травня 2011 р. / за заг. ред.: О.В. Прокопенко, М.Ю. Троян. — Суми : СумДУ, 2011. - Т.2. - С.90-92.

11. Хворост, О.О. Тенденції комерціалізації інтелектуальної власності в Україні / О.О. Хворост, В.А. Омеляненко // *Економічні проблеми сталого розвитку : тези доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту, присвяченої дню науки в Україні*, Суми, 18-22 квітня 2011 року / Відп. за вип. А.Ю. Жулавський. — Суми : СумДУ, 2011. — Ч.4. — С. 80-81.

12. Хворост О. О. Інституціональні основи міжнародного трансферу технологій / О. О. Хворост, В. А. Омеляненко // *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць / ПДТУ*. — Маріуполь, 2011. - Т. 1. - С. 202-207.

13. Mogilna N. The ecosystem aspect of transfer for technologies / N. Mogilna, V. Omelyanenko, O. Khvorost // *Economics for Ecology ISCS'2011: 17th International Scientific Conference, Sumy, May 6-9, 2011* / Ред. кол.: Д.О. Смоленников, П.А. Денисенко. — Суми: СумДУ, 2011. — С. 90-92.

14. Омеляненко В.А. Аналіз основних тенденцій міжнародного співробітництва в сфері високих технологій / В.А. Омеляненко // *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: Матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., Київ (15-16 березня 2012 р.): тези доповідей / [редкол.: В.Г.Герасимчук (відп. ред.) та ін.]*. — К.: НТУУ «КПІ», 2012. — С. 166.

Омеляненко В.А. Прямі іноземні інвестиції та інноваційний розвиток [Текст] / В.А. Омеляненко // *Україна у світовому інтеграційному просторі: економічні, соціальні, політичні, екологічні та правові проблеми: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 20-тиріччю ДонДУУ*. — Донецьк, 17-18 квітня 2012 р. — Донецьк:, 2012. — С. 141–145.